Tulevaisuusvaliokunta
Eduskunta

Tukholma 3. 5. 2016

Asiantuntijalausunto / Asia: VNS 3/2016 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017—2020

Tulevaisuusvaliokunnan pysyvän asiantuntijan Olli Hietasen antaman tarkemman ohjeistuksen mukaan valiokunta toivoo tietoa siitä, miten viime aikojen leikkaukset, fokusoinnit ja muut TKI-rahoitukseen liittyvät toimenpiteet näyttäytyvät yliopistojen arjen tasolla; Minkälaisia seurauksia toimenpiteillä on ollut tiedekuntien, ainelaitosten ja oppiaineiden tasolla opetus- ja tutkimushenkilöstön näkökulmasta?

Toimin Suomen Akatemian Syöpägenetiikan huippuyksikön johtajana ja akatemiaprofessorina, sekä Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan Genomibiologian tutkimusohjelman johtajana, ja annan lausuntoni siis huippututkimuksen näkökulmasta. Toimin myös Karoliinisessa Instituutissa Tukholmassa vierailevana syöpägenetiikan professorina (20%).

Lausuntopyynnön henkeä noudattaen välitän tässä hiukan epämuodollisenkin arjen tilannekuvan siitä ympäristöstä missä itse toimin. Ikäväkseni täytyy todeta että tunnelmat eivät ole korkealla. Tilannetta voi jäsennellä seuraavasti:

1) Helsingin yliopistoon kohdistuneet säästöt: Näillä on ollut välitön vaikutus työhöni sitä kautta että tutkimusohjelmani sihteeri irtisanottiin niin etten edes ehtinyt henkilökohtaisesti hänen kanssaan keskustella. Tämä tapahtui huhtikuun alussa kun olin valmistautumassa seuraavaan Akatemian huippuyksikköhakuun (dead line 27.4.2016).
Vain muutama päivä tämän jälkeen saapui dekaanin kirjallinen pyyntö antaa ohjelmani henkilökuntaa (kaksi) pääsykokeiden valvontaan, koska varoja maksaa ulkopuolisille, esim. opiskelijoille, ei ollut. Minun olisi siis pitänyt heti sihteerin irtisanomisen ja välittömän työstävapautuksen jälkeen irrottaa tutkimukseen tarkoitettua työvoimaa valvomaan pääsykokeita. En ole reagoinut kirjeeseen toivoen että muista yksiköistä saataisiin tarpeeksi henkilöitä.
Tarvitsimme huhtikuun alussa huoneen banaanikärpäsille, ja sopiva huone löytyikin. Sen vuokra oltiin valmis maksamaan ulkopuolisella projektirahoituksella. Tämä ei tiedekunnalle sopinut koska lisätila ei periaatteessa ollut uusien linjausten mukaista ja tutkimusohjelmamme joutui sijoittamaan kärpäset omiin tiloihinsa, saaden kompensaatioksi tiedekunnasta irtisanottujen toimistotiloja. Tutkimusta onkin varmasti yritetty säästää leikkauksilta tiedekunnassamme, mutta ilmapiiri ei ole paras mahdollinen, ja käytetään esim. ilmaisua “verirahat” siitä että välittömät leikkaukset kodistettiin avustavaan henkilökuntaan eikä niinkään tutkimukseen. Ei liene yllätys että täällä Karoliinisessa Instituutissa jossa lausuntoa kirjoitan vallitsee positiivisempi tunnelma.
Lausuntopyynnössä kysytään millaisia vaikutuksia Helsingin yliopistoon kohdistuneilla leikkauksilla on ollut. Tietysti asia on niin tuore, että suurin osa vaikutuksista on vasta edessäpäin. Erityisesti huolta aiheuttaa Helsingin yliopiston rampautunut kyky uusia kallista tutkimusinfrastruktuuria; jälleen ero tunnelmaan Karoliinisessa Instituutissa on pelottavan suuri.

2) Osa leikkauksista kohdistuu Suomen Akatemiaan ja tämä on tietysti hyvin onnetonta. Huippuyksikköhakemusta tehdessäni jouduin miettimään mikä on uudessa tilanteessa realistinen budjetoinnin taso; ja tietenkin myös suunnitelmat täytyy mitoittaa budjetin mukaan. Niinikään huolettaa lisääntynyt paine ns top-down malliseen rahoitukseen jossa virkamiehet, poliitikot ja yritysjohtajat vaikuttavat tutkimuksen suuntaan enenevässä määrin. Selkeästi vallitsevana periaatteena tulisi olla tutkimushankkeiden tutkijalähtöisyys ja vapaa kilpailuttaminen kansainvälisen arvioinnin kautta. Se että huippututkimuskompetenssia omaamattomat tahot poimivat joukosta rahoitettavaksi - esim tematiikaltaan ylhäältä määrättyjä tutkimusohjelmia instrumenttina käyttäen - sellaisia hankkeita jotka eivät avoimessa haussa menestyisi on tutkimuksen tasolle tuhoisaa. Jo maalaisjärki sanoo tämän.

3) Kenties kaikkein vaikeimmin ymmärrettävissä oleva linjaus dokumentissa "Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017—2020" on Tieteen tietotekniikan keskuksen CSC:n (www.csc.fi) kohtalo. CSC:n laskentainfrastruktuuri on nyt elinkaarensa loppupuolella. Valtion julkisen talouden suunnitelma seuraavalle 3 vuodelle ei silti pidä sisällään tämän kriittisen kapasiteetin uusimista tai edes sen päivittämistä. CSC tarjoaa keskitetysti huipputieteelle välttämättömän supertietokonekapasiteetin ja sitä tukevat monipuoliset laskentaresurssit, tieteelliset ohjelmistot ja asiantuntijapalvelut kansallisesti kaikkien tieteenalojen käyttöön. Kun muualla maailmassa instituuteilla on usein omat pienet ja keskenään kilpailevat resurssinsa, suomalaiset ovat innovatiivisesti antaneet huomattavan kapasiteetin kaikkein asiantuntevimpiin käsiin CSC:lle. Keskitetyt laskentaresurssit tuottavat synergiaa laskennallisen tieteen ryhmien välille, edistävät monitieteisyyttä ja tieteenalojen sisäistä uudistumista sekä tukevat uusien ratkaisujen toteuttamista. Nämä kaikki ovat merkittäviä kilpailuetuja kansainvälisillä kentillä, ja näiden ansiosta suomalaiset ovat menestyneet kansainvälisten tutkimusresurssien hankkimisessa erinomaisen hyvin.
Oman huippuyksikköni toiminnalle CSC:n resurssit ja niiden ylläpito ja tarmokas kehittäminen ovat välttämätön edellytys. Menestys vaatii valtavan ja eksponentiaalisesti kasvavan genomitietomassan turvallista ja tehokasta käsittelyä ja varastointia. Miten päättäjät ajattelevat toimintamme Suomessa jatkossa onnistuvan?

Toivon että tämä lausunto välittää valiokunnalle tilastojen ja numeroiden sijaan sellaista tietoa mitä lausuntopyynnöllä ymmärtääkseni tavoiteltiin; arjen tilannekuvaa huippututkimuksenkin näkökulmasta. Ymmärrän toki myös maamme resurssien rajallisuuden, mutta en ymmärrä monia niitä linjauksia joita tiedepolitiikassa on tehty samaan aikaan puhuen osaamisen merkityksestä maamme menestykselle.
Kunnioittavasti,

Lauri A. Aaltonen, LT
Akatemiaprofessori
Kasvaingenomiikan Professori
Johtaja, Genomibiologian tutkimusohjelma & Suomen Akatemian Syöpägenetiikan huippuyksikkö
Biomedicum Helsinki
PO Box 63 (Haartmaninkatu 8)
FI-00014 University of Helsinki, Finland
Tel direct: +358-2941 25471
e-mail: lauri.aaltonen@helsinki.fi